

”Skapandet är det största i livet”

Helena Langenhed (1917–2002), Flahall gård, Härryda socken, Sävedals härad, Västergötland.

Det var det första stället utan ström jag hörde talas om. Redan i slutet av 1970-talet hörde jag berättas om att det strax utanför Hindås fanns inte mindre än två gamla ställen där folk levde i taklösa hus. Orsaken var den samma. Både ”Knut på Klöppa” och ”Flygvärdinna” var folkilskna och folkskygga och ville därför inte reparera sina hus. Båda tältade de i sina kök. Tälten behövdes för att hålla undan det värsta regnvattnet och tälten stod i köken för att de skulle kunna få lite värme från vedspisarna.

Knut på Klöppa hamnade på ålderdomshemmet och dog efter en kort tid där. Hans stuga rasade snart ihop och resterna eldade brandkåren upp. Men ”Flygvärdinna” bodde ju kvar. Hon påstods vara livsfarlig. Folk berättade att hon sköt skarpt efter folk som kom för nära gården. Hiskliga skrönor berättades om henne och jag var dum nog att tro på historierna. 1982 smög jag mig fram till hennes gård Flahall och tog några foton på den taklösa stugan där hon bodde. Jag trodde länge att jag tagit bilderna med livet som insats.

Det var först 1995 jag vågade återvända till Flahall och försöka ta kontakt med den livsfarliga varelsen. Jag träffade då den vänliga kvinnan Helena Langenhed. Det var en varm sommardag jag besökte henne. Timmarna förflöt medan Helena berättade om sitt spännande liv. Hon berättade också om ovänskapen med vissa personer i bygden, som gjort det bästa för att förstöra Helenas tillvaro. Plötsligt fick jag se ryktena och de hiskliga berättelserna om Helena från det andra hållet.

Helena har under sitt innehållsrika liv bland annat arbetat som

"Gå inte te flygvärdinna. Ho ä fôlkilsker", sade folk till mig. "Ho skjuter skarpt etter fôlk me si bössa".

1982, när jag var tjugo år och ännu trodde på skrönorna om Helena, smög jag mig fram till hennes gård och fotograferade hennes stuga. Då stod den ännu upprätt, men yttertaket höll på att falla ner genom trossbottarna. Numera återstår bara en hög med brädor.

1997, när de andra bilderna på detta uppslag är tagna, bodde Helena mest i lagården, där hon kunde värma sig vid en öppen eld på jordgolvet. Nu är lagården nedbrunnen och endast den lilla friggeboden finns kvar för Helena att bo i. Men där saknas varje form av eldstad. Enda värmen kommer från stearinljus och uppvärmda stenar.

Helena var en skicklig ryttarinna. Här rider hon prinsessan Sibyllas häst på Gärdet i Stockholm, 1940-talet.

hotellvärdinna. Därifrån kommer bygdens öknamn "Flygvärdinna". Någon flygvärdinna har hon dock aldrig varit. Men hon förestod Kanslihusets restaurang på 1940-talet och träffade dåtidens politiker med Per Albin Hansson i spetsen. Efter kriget studerade hon på Sorbonne-universitetet i Paris, arbetade som tolk och blev slutligen husmor på portugisiska ambassaden i Madrid.

I början av 1950-talet köpte hon Flahall. Hon led av svagt hjärta och fann att berggrunden och luften kring Hindås var välgörande för hennes hälsa. I början hade hon stort jordbruk med många djur. Där fanns telefon och elektriskt ljus. Men efter hand förföll gården mer och mer. Och när huset rasade föll också både telefon- och elinstallationer ner.

När jag besökte Flahall 1982 stod den stora lagården i vinkel ännu tämligen välbevarad. Men boningshuset hade mist sitt tak. Taket låg på golvet i husets andra våning och hade börjat sjunka ned i bottenvåningen.

När jag återvände 1995 hade boningshuset blivit en hög med bräder. Halva lagården hade rasat, men den andra halvan stod ännu kvar. Helena hade flyttat in i lagårdens vedbod, där hon lagade mat och värmdes vid en öppen eld på jordgolvet. En vänlig själ hade skaffat henne en liten friggebod som hon satt upp på det som hade varit gårdsplanen. Allt hade vuxit igen, så att det var svårt att känna igen platsen så som jag sett den tretton år tidigare.

Jag skrev om Helena i min bok "Se himlen genom taket" 1995. Var hennes tillvaro ofattbart enkel då, har den i dag blivit sagolik. Under de sju åren som gått sedan jag träffade Helena för första gången har hon åldrats. Då var hon 77 år. Nu är hon 85. Det är en aktningsvärd ålder, inte minst om man lever som Helena gör. Lagården har brunnit ner. Hon har nu ingenting mer än källaren till boningshuset kvar av gårdens byggnader. Där, i ett litet utrymme under det som en gång var glasverandan, har Helena gjort i ordning en enkel eldstad. Där kan hon värma sig under kalla vinterdagar. Hon kan laga lite mat och framför allt kan hon värma stenar i elden och bära in dem i friggeboden. Där inne är nämligen den enda värmekällan några enkla stearinljus. Hur hon klarar vint-

Helena i friggebodens dörröppning sommaren 2002.

rarna i kylan är en gåta. Jag besökte henne en vinterdag 2001 då det var minus tio grader ute. Helena var i mycket dåligt skick när jag kom. Jag frågade henne om jag inte kunde försöka skaffa henne en liten kamin att ha i friggeboden, som hon kunde värma sig vid.

– *Nä, vad ska jag med den till? sade Helena. Men du kan få åka till Systemet och köpa några flaskor portvin åt mej.*

Portvin kan för all del åtminstone ge en känsla av värme. Den känslan unnade jag gärna Helena, så jag åkte till Göteborg och köpte några flaskor. När jag kom tillbaka snöade det. I kölden satt Helena vid sin lilla brasa och försökte få lite värme. Portvinet göt nytt liv i hennes utmärglade kropp.

Jag kände mig som en förbrytare när jag lämnade Helena i snöfallet den kvällen. Jag var på väg till min bil, som snart skulle bli bekväm, varm och god. Mina kläder var varma och hela. Jag skulle komma hem till ett hus med värmeledning, ström, rinnande vatten och till ett mål god, varm mat. Helena gick kvar där i kylan i tunna trasor. Hennes nariga fot stack ut ur en trasig stövel rätt i snön. Hon skulle gå in i den kyliga friggeboden och värma händerna över ett ljus innan hon virade in sig i den hög med trasor hon kallade sin säng. Jag bestämde mig för att snart återvända till Helena.

Så snart blev det nu inte. I juni, när solen värmdes och Helenas lilla friggebod stod i ett hav av grönska och blommor, kom jag åter. I gräset utanför boden låg mina portvinsflaskor från i vintras överst i en hög med tomflaskor. Någon överkonsumtion av älsklingdrycken var det alltså inte frågan om.

Helena var på sitt bästa humör. När hon fick se mig, sade hon:

– *Det var ju du som räddade livet på mej i vintras!*

Nu var det söndag kväll. Helena hade arbetat med sitt vägbygge under dagen. Till gården leder ingen riktig väg. För att råda bot på det har Helena länge byggt en väg. Hennes gård är lika väglös som förut, men vägens början – som också leder in till en del vinterbonade och åretruntbebodda före detta sommarstugor – har blivit riktigt fin, med dränerande diken och vägbana av utvalda sand- och jordsorter.

Och detta vägbygge ger Helena tillfredställelse med livet. Hon

är utmärglat mager, lider av dåligt hjärta och har otäcka sår på kroppen. Hon bor värre än många uteliggare, men vägbygget gör henne lycklig. Hon berättar:

– Till sist inser man att skapandet är det högsta i livet.

(Helena hittades död, innebränd, i sin friggebod i december 2002.)

I tio graders kyla försöker Helena hålla värmen. Hon har tänt en liten brasa i källaren under stugans ruin. Hon värmer sig vid elden och hettar upp stenar som hon senare bär in i friggeboden och vilar fötterna på när hon sover. Bilderna är från december 2001.

